

Bolvári-Takács Gábor

A Debreceni Egyetem száz éve

2012-ben alapításának centenáriumát ünnepelte a Debreceni Egyetem. Az 1912. évi XXXVI. törvénycikkkel létrehozott intézmény a mai Magyarország legnagyobb vidéki universitása, közel 33000 – ebből 21000 nappali tagozatos – hallgatóval, több mint 1500 oktatóval, köztük 28 MTA-taggal; 15 karral, 25 doktori iskolával, 5 gyakorló iskolával, az ország második legnagyobb Egyetemi és Nemzeti Könyvtárával, campusaival, klinikáival, botanikus kertjével, agrárgazdaságával, sportlétesítményeivel. Mai formájában addig önállóan működő felsőoktatási intézmények (újra)egyesítésével és jogutódlásával, 2000. január 1-ével jött létre. Az évfordulóra tartalmas és szép kivitelű egyetem történet látott napvilágot; e kötet áttekintésére vállalkozunk a továbbiakban.

Közismert, hogy a kontinens legrégebbi egyetemét, 1088-ban, Bolognában alapították. A párizsi intézmény 1231-ben nyert pápai jóváhagyást. A nyugat-európai alapítási hullám fokozatosan terjedt Közép- és Kelet-Európa felé, így 1348-ban Prágában, 1364-ben Krakkóban, egy évre rá Bécsben nyílt universitas. A 14. század végére már közel félszáz tudományközpont várta a hallgatókat Európában. Magyarországon a Nagy Lajos-kori pécsi (1367), valamint Zsigmond-kori óbudai (1395) intézményalapításokat jegyezték fel a krónikák.

A ma is működő hazai egyetemek közül elsőként a Nagyszombati Jezsuita Egyetem nyitotta meg kapuit 1635-ben. Alapí-

tója Pázmány Péter esztergomi érsek, akinek döntését III. Ferdinánd magyar király megerősítette. Az 1777-ben Mária Terézia által Budára – utóbb Pestre – költöztetett egyetem 1921-ben vette fel alapítójának nevét. A József Polytechnikumot 1871-ben emelték – József Műegyetem elnevezéssel – egyetemi rangra. A kolozsvári universitas az 1872. évi XIX. tc. alapján nyílt meg, az uralkodó 1881-ben engedélyezte a Ferencz József Tudományegyetem név felvételét. A dualizmus korának utolsó egyetemalapításai a már említett 1912. évi XXXVI. tc. alapján felállított debreceni és pozsonyi egyetemek voltak. A trianoni békéből adódó területveszteségek miatt az 1921. évi XXV. tc. a kolozsvári egyetemet Szegedre, a pozsonyit Pécsre helyezte át. Így alakult ki a 20. századi Magyarország három meghatározó jelentőségű vidéki egyetemi központja: Debrecen, Pécs, Szeged.

A szerkesztőként Orosz István és ifj. Barta János által jegyzett, közel hatszáz oldalas debreceni egyetem történet tizennyolc szerző közös munkája. A könyv mégsem tanulmánykötet. Az időrendi, azon belül tematikus fejezetek áttekintése alapján egyértelműek a munka monografikus érdemei. Az egyetem történeti korszakok szerint tagolt szerkezet sokoldalúan ábrázolja a mai nevén Debreceni Egyetem egyes oktatási és tudományos műhelyeinek fejlődését.

A mű négy részből áll. Az első a debreceni felsőoktatás egyetemalapítást megelőző

korszakát mutatja be. Az 1538-ban alapított Református Kollégiumról Fekete Károly, az 1868-ban megindult agrár-oktatásról Szász Gábor írt. Az egyetem létrehozásának 1870 óta zajló folyamatát és megalapításának közvetlen előzményeit Mudrák József dolgozta fel.

A második rész a megalakulástól (1914) a szétdarabolásig (1949/50) terjedő alig négy évtized krónikáját tartalmazza, szerzői: ifj. Barta János, Fekete Károly, Hollósi Gábor, Kapusz Nándor, Kerepeszki Róbert, Király Sándor, Mudrák József, Orosz Gábor és P. Szabó Béla. Az 1921-ben Tisza Istvánról elnevezett Tudományegyetem működésének általános bemutatásán (megnyitás, Trianon hatása, építkezések, szervezet és működés, oktatók és hallgatók, gazdálkodás stb.) túl önálló fejezetet kaptak az egyes karok (Református Hittudományi, Jog- és Államtudományi, Bölcsészettudományi, Orvostudományi), valamint a tanárképzés rendje, a diákegyesületek, továbbá a diákszociális és diáksport ügyek.

A harmadik rész a debreceni felsőoktatás széttagoltságának időszakát követi végig, 1949/50-től 1999-ig, szerzői: Bárony István, ifj. Barta János, Bazsa György, Fekete Károly, Kapusz Nándor, Petrovics Alice, Szász Gábor és Virágos Márta. Először általában esik szó a Kossuth Lajos Tudományegyetemről, a történelmi folyamatok és fordulópontok tükrében: Rákosi-korszak, 1956, kádári konszolidáció, a 60-as, 70-es évek stabilitása, majd a nyolcvanas évek reformelképzelései. A további fejezetekben a KLTE Bölcsészkar, illetve Természettudományi Kara, az Egyetemi Könyvtár, a Református Teológiai Akadémia/Hittudományi Egyetem, az Orvostudományi Egyetem és az agrár-felsőoktatás eseményeiről olvashatunk.

A negyedik rész az újraegyesült Debreceni Egyetem ezredforduló utáni fejlődéséről szól. A közvetlen előzménynek tekint-

hető Universitas Egyesülésről, illetve az Egyetemi Szövetségről Nagy Sándor, az integrált egyetem kialakulásáról és működéséről Turi Gábor, a hallgatói érdekképviseletről Pilishegyi Péter írt. Az új képzési irányokról és karokról (műszaki, zeneművészeti, gyermeknevelési és felnőttképzési, közgazdaság- és gazdaságtudományi, állam- és jogtudományi, egészségügyi, fogorvostudományi, gyógyszerésztudományi, népegészségügyi, gazdálkodástudományi és vidékfejlesztési, informatikai) szóló záró fejezetet a kötet szerkesztői az érintett szervezeti egységektől bekért adatok alapján állították össze.

A kötet függeléként tartalmazza az egyetemi és kari vezetők 1914–2012 közötti névsorát, beleértve a 2000 előtt önálló felsőoktatási intézmények vezetőit is (a mezőgazdasági akadémiáéit 1867-től). Ugyancsak e részben található a források és a szakirodalom jegyzéke, úgymint levéltári források, forráskiadványok, valamint egyetemtörténeti feldolgozások (összefoglaló munkák, tanulmánykötetek, további önálló kötetek, tanulmányok és cikkek). A függelék Mudrák József munkája. A monográfiát félszáznál több fotó és számos táblázat teszi szemléletessé. A képanyagot Juha Enikő és Király Sándor közreműködésével ifj. Barta János szerkesztette.

A Debreceni Egyetem történetének korszerű összefoglalása az ezredfordulón történt újraegyesítés óta folyamatosan aktuális volt. Az alapítási centenárium tehát önmagában nem indokolta a kiadást, de jó alkalmat és kiváló marketing szempontokat kínált a szintézisre. A könyv sajtópremierje az egyébként is országos figyelmet keltő évfordulós ünnepségek fontos részét képezte. A monográfiában feltáruló intézmény-, tudomány- és oktatástörténeti tények és folyamatok, a neves tudós személyiségek életpályái hűen ábrázolják a nemzetközi mércével mérve is magas szintű

debreceni egyetemi képzés eredményeit. Számos iskolateremtő egyéniség teljes szakmai életútja e városhoz kötődik, mert az intézmény, minőségbiztosítási szempontból, minden időben elsőrangú professzorok megnyerésére törekedett.

A jelen sorok írója sokat köszönhet a Kossuth Lajos Tudományegyetemnek,

illetve a Debreceni Egyetemnek. Itt szerzte első diplomáját (1992), itt doktorált (1998) és habilitált (2009). E recenzió főhajtás is egyben, az elismerés kifejezése egy olyan vitathatatlanul kiemelkedő értékű iskola előtt, amely éppen száz éve áll a magyar művelődés és oktatás szolgálatában.

(A Debreceni Egyetem története 1912–2012. Szerkesztette: Orosz István (főszerkesztő) és ifj. Barta János. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012)

Tündérmese